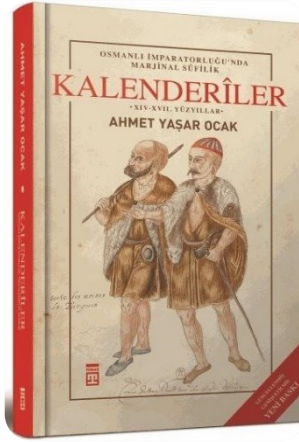

**Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfilik:
Kalenderîler, XIV-XVII Yüzyıllar, Timaş Yayınları,
İstanbul 2017, s. 384.**

Ahmet Yaşar Ocak

Ömerül Faruk Ejder*

* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ejderfaruk@hotmail.com,
ORCID: 0000-0003-1802-4062

Ahmet Yaşar Ocak bu monografik çalışmasında, Osmanlı İmparatorluğu'nda marjinal sûfilik hareketi Kalenderîliğin, XIV-XVII. Yüzyıllardaki konumunu okuyucuların istifadesine sunmaktadır. Kitabın kapağında, Paris Milli Kütüphanesi'ndeki, "Türkiye'de Dervişler" resmi kullanılmıştır. Tanıtımını yaptığımız eser, güncellenip genişletilmiş dördüncü baskısıdır. Müellif Kalenderîliği, başta tasavvuf kaynakları olmak üzere sırasıyla, sûfî tabakatı, menâkıbnâmeler, tarihî kaynaklar, arşiv belgeleri, vakâyinâmeler ve coğrafi eserler, terâcim-i ahvâl (biyografi), seyahatnâmeler, edebî kaynaklar ve makalelerden yararlanarak hazırladığını belirtmektedir. Yazarı, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı dönemi ile sınırlandırdığı eseri hazırlamaya yönelten ana sebep, tarihte mühim bir yer işgal eden bu sûfî hareketle ilgili daha önce monografik bir çalışma yapılmamış olmasıdır.

Yazar, tasavvufi perspektiften bakıldığında-başta Bektaşilik olmak üzere- Anadolu'daki popüler dinî akım ve teşekkülleri anlamak için Kalenderîliğe de temas etmenin zarureti üzerinde durur. Müellif, Kalenderîliğin sadece Anadolu'da değil, Orta Asya'dan Rumeli'ye kadar uzun süre etkisini göstermiş bir sûfî mektep oluşuna dikkat çeker. Bu manada Kalenderîlik, İslâm ve Türkiye tarihinde dinî-tasavvufî, sosyal, kültürel, folklorik açıdan derin izler bırakmıştır.

Girişle ve üç bölümden oluşan eserin giriş kısmında, Kalenderîliğin toplumsal ve mistik temelleri, önemli temsilcileri, farklı cereyanları, coğrafi dağılımları ve İslâm dünyasına yayılması ele alınmaktadır. Birinci bölümde, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı dönemlerinde popüler, yüksek birer zümre konumundaki Kalenderîliğe, Abdâlân-ı Rûm'a değinilmektedir. XV. yüzyılda yine Osmanlı sahasında, Kaygusuz Abdal, Seyyid Ali Sultan ve Seyyid Rüstem, Hacım Sultan, Sultan Şucâu'd-Dîn, Koyun Baba ve Otman Baba (Hüsâm Şah) gibi Kalenderîlerin temsilcileri tanıtılmaktadır. XVI.-XVII. yüzyıllarda yaşayan Kalenderî zümreler için kullanılan farklı isimlere değinilmektedir. Yine aynı dönemde Kalenderîlerin Osmanlı yönetimi ile münasebetleri başlığı altında, onların anarşik olaylar içindeki konumlarından bahsedilmektedir.

İkinci bölümde, Kalenderîliğin teşekkül sürecindeki Hurûfî ve Şiî tesirlere değinilmektedir. Kalenderîliğin doktrinleri başlığı altında, fakr ve tecerrüd, melâmet, vahdet-i vüdûd ve vahdet-i mevcûd, cernalperestlik, mahubperestlik yahut şahidbazlık gibi doktrinler açıklanmaktadır. "Kalenderîlik'te Erkân" başlığı altında, kılık-kıyafet, çihar darb (dört vuruş) riyazet, seyahat tese'ül (dilenme) ve mücerretlik

(bekârlık) gibi konulara değinilmektedir. “Âyin ve İbadetler” başlığı altında, Kalenderîliğe mahsus âyinler, raks ve esrar, sema' ve onların şer'î ibadet anlayışından bahsedilmektedir. “Kalenderîliğin Teşkilat ve Yapısı”nda ise müridler ve şeyhleri, zâviye ve tekkeleri incelenmektedir.

Üçüncü bölümde, Kalenderîliğin diğer tarikatlarla ilişkisi, toplumdaki yansımaları, kültürel ve folklorik yönü incelenmiştir. Yazar, Bektaşilik, Mevlevîlik ve Halvetîlik'te Kalenderîlik tesirlerine değinmektedir. Eserin yayınlandığı dönemden günümüze kadar Kalenderîlik hakkında zengin bir literatür oluşmuştur. Yazara göre bu durum, konunun öneminden kaynaklanmaktadır. Kendisine yöneltilen eleştirileri dikkate aldığı belirten yazar, böylece kitabını hatalardan daha da arınmış ve kapsamlı bir şekilde sunduğunu belirtmektedir.

Yazar, eserin ekler bölümünde, Kalenderîliğin yayıldığı coğrafyayı beş tabloda tasvir etmektedir. Resimler bölümünde, Avrupalı seyyah ve ressamların gözüyle resmedilen farklı yüzyıllarda ve kıtalarda yaşamış Kalenderî derviş ve şeyhlerin resimleri mevcuttur. Kalenderîlik gibi, marjinal süfi hareketi yakından tanımak isteyenler için temel kaynaklardan biri hüviyetindeki eseri Timaş Yayınları tarafından okuyucuyla buluşturulmuştur.